

ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІСТИТУТ ІМ. Ф. РАКОЦІ ІІ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ІМ. АНТОНІЯ ГОДИНКИ

II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA
HODINKA ANTAL NYELVÉSZETI KUTATÓKÖZPONT

ÉRTÉKEK ÉS KIHÍVÁSOK

A 2015. március 26–28. között Beregszászon a Nyelvi és kulturális sokszínűség
Kelet-Közép-Európában: érték és kihívások című konferencián elhangzott
előadások anyagai

II. kötet

Történelem- és társadalomtudományok, oktatásmódszertan,
irodalomtudomány

Szerkesztette:

Gazdag Vilmos – Karmacsi Zoltán – Tóth Enikő

Audor-Shark
Ungvár, 2016

УДК: 81'1 (063)

ББК: 81.2

LI-22

A kötet célja, hogy a *Nyelvi és kulturális sokszínűség Közép-Kelet-Európában: értékek és kihívások* című nemzetközi interdiszciplináris konferencián elhangzott előadások közlésével közelebb vigye az olvasót ahhoz a valósághoz, amely Közép-Kelet-Európa nyelvi és kulturális sokszínűségét jellemzi, s megpróbálja bemutatni e környezet értékvilágát, azokat a mindennapi kihívásokat, amelyekkel az itt élőknek mindennap szembe kell nézniük.

Az előadások anyagait két kötetben adjuk közre, ez a második a történelem- és társadalomtudományok, az oktatásmódszertan és az irodalomtudomány tárgykörébe tartozó közleményeket tartalmazza.

A kiadvány megjelentetését
a II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA
és
a MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
támogatta.

Lektorálták

Bátyi Szilvia, Beregszászi Anikó, Brenzovics Marianna, Cs. Jónás Erzsébet, Csata Zsombor, Csatáry György, Csernicskó István, Fábíán Gyöngyi, Ferenc Viktória, Forgács Balázs, Gazdag Vilmos, Göncz Lajos, H. Tóth István, Hires-László Kornélia, Huszti Ilona, Keresztény István, Komonyi Éva, Kontráné Hegybíró Edit, Lebovics Viktória, Marosi István, Molnár D. István, Molnár Ferenc, Nagy Enikő, Péntek János, Punykó Mária, Reho Anna, Séra Magdolna, Tóth Péter, Vári Fábíán László, Vígh Szabó Melinda, Zoltán András, Кордонцев Олександр, Мушкетик Леся, Чонка Тетяна

ISBN 978-617-7132-50-8

© A szerzők
© A szerkesztők

TARTALOM

ELŐSZÓ	7
TÖRTÉNELEM- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYOK	
AJTAY-HORVÁTH MAGDA: Kisebbségben: a vállalás értéke.....	11
DECZKI SAROLTA: Mi és ők. Avagy a kis különbségek nárcizmusa Kelet- Közép-Európában.....	23
GÁL ADÉL: Szövegek sokfélesége a kéziratos füzetekben. Adalékok a salánki népi írásbeliség vizsgálatához.....	29
GÖNCZI ANDREA: A görögkatolikus egyház felszámolása Kárpátalján az Orosz Föderáció Állami Levéltára anyagainak tükrében.....	41
HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA: „Magyar világ” – magyar pillérek, oszlopok Beregszászon.....	49
KÉSZ BARNABÁS: Az ugcsoi parasztporta. Hagyományos építkezés Salánkon	63
KÉSZ MARGIT: A népmese kutatás lehetőségei Kárpátalján a 21. században	74
KOCSKI KÁROLY – TÁTRAI PATRIK: Changing ethnic diversity of the Carpathian basin during the last century.....	82
ЛЯВИЦЕЦ-УГРИН МАРИАННА: К истории Общества святого Василия Великого (переписка Я. Головацкого и А. Кралицкого).....	98
NAGY ANDREA: Magyaroktatás a Tartui Egyetemen.....	103
ПУШКАШ БЕРНАДЕТТ: Ранні ікони Мукачівської єпархії в структурі середньовічного іконостасу	110
РОМАНИШИН ВІРА: Гетеротопія як знак культурного пограниччя	118
SZILÁGYI LEVENTE: A lokális nyelvhasználat kulturális és gazdasági motivációi a magyar-román-ukrán hármas határ térségében.....	123
SIMOVICH OKSANA: Символ в контексті української культури	132
TÓTH SÁNDOR ATTILA: David Fay’s academic years in the college of Jesuits. The early life, monasticism and academic years of David Fáy.....	137
OKTATÁSMÓDSZERTAN	
АЛМАШІЙ ІВАН: Веб-мультимедія як засіб екологічного виховання.....	147
BÁRÁNY ERZSÉBET – BÁRÁNY BÉLA: Ukrán irodalmi antológia kiadásának terveiről.....	154
BEREGSZÁSZI ANIKÓ: A magyar mint anyanyelv tantárgy tartalma a kárpátaljai magyar középiskolákban az ukrainai és magyarországi érettségi rendszer tükrében	163
Cs. JÓNÁS ERZSÉBET: Az idegen nyelvi tanár szakos képzés múltja és jelene a Nyíregyházi Főiskolán.....	170
FÁBIÁN BEÁTA: Kárpátaljai magyar és ukrán tannyelven tanuló iskolások szövegértési kompetencia-vizsgálata.....	188
GÖNCZ LAJOS: A pedagógusok szerepe a biokulturális diverzitás megőrzésében pszichológiai megközelítésben.....	202
H. TÓTH ISTVÁN: A kontemplatív alapú, additív szemléletű, funkcionális anyanyelvhasználatot fejlesztő stratégiáról.....	211

HUSZTI ILONA – KACSUR ANNAMÁRIA: Az ukrajnai angol emelt szintű érettségi vizsgára való felkészülés nehézségei. Út a sikeres fogalmazásíráshoz.....	222
KÁDÁR EDIT: A magyar nyelv tantárgy oktatása a külső régiókban. Romániai esettanulmány.....	236
KERESZTÉNY ISTVÁN – KOVÁCS ATTILA: Múzeumpedagógia az oktatásban. A múzeumpedagógia történelmi fejlődésének áttekintése, módszereinek alkalmazása különböző korú diákok esetében	243
MISZ JÓZSEF – APÁCSKA MAGDOLNA: Fizika jó gyakorlat az Eszterházy Károly Gyakorló Iskolában.....	249
VUKOV RAFFAI ÉVA: Egy stigmatizált igealak anyanyelvnevelési szerepe és hatása Vajdaságban. A magyar nyelv tanítása Vajdaságban	262

IRODALOMTUDOMÁNY

BRENZOVIĆ MARIANNA: A próza meghasad. Műnemek, műfajok, elbeszélismódok, nyelvi regiszterek és stílusrétegek változatossága Vlagyimir Szorokin prózaművészetében.....	271
ЧОНКА ТЕТЯНА: Концепти «вибору» та «відповідальності» в українській літературі.....	278
ДЕНИСЮК ВАСИЛЬ: Український поетичний дискурс середини XVII ст. та античність.....	284
FORGÁCS BALÁZS: Szemelvények Ivan Necsuj-Levickij A Kajdas család című művének fordításproblematikájából	290
HÁJAS CSILLA: Az Irka című gyermeklap szerepe a kárpátaljai magyar gyermekirodalom alakulásában.....	294
КОРДОНЕЦЬ ОЛЕКСАНДР: Модель міжнаціональних та міжстанових відносин у повісті Б. Лепкого «Під тихий вечір».....	300
ЛАДАНІ ЄЛИЗАВЕТА: До перекладу роману Пантелеймона Куліша „Чорна рада”. Зіставлення українського, російського та угорського варіантів твору.....	309
МЕНЬОК ВІРА: Бруно Шульц і дилеми багатокультурності: ретроспекції та перспективи інтерпретації	316
МЕРАЇ ТІМЕА: Мартофляк і Марта (до питання перекладу ономастикону роману Юрія Андруховича «Рекреації»).....	324
МУШКЕТИК ЛЕСЯ: Особливості відображення угорської визвольної війни під проводом Ференца Ракоці II в українській народній прозі Закарпаття.....	331
SZÉNÁSI ZOLTÁN: The narratability of peripheral existence on Borbély Szilárd's novel Nincstelének	339
GAZDAG VILMOS: Konferencia-beszámoló.....	345

ELŐSZÓ

2015. március 26–27-én Beregszászon került megrendezésre a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpontja, illetve Filológiai Tanszéke közös szervezésében a *Nyelvi és kulturális sokszínűség Közép-Kelet-Európában: értékek és kihívások* elnevezésű nemzetközi interdiszciplináris konferencia. A kétnapos szakmai fórumon 14 országból 131 előadó vett részt.

A konferencia témaválasztásának aktualitását Kárpátalja nyelvi, etnikai, felekezeti és kulturális sokszínűsége indokolta. Az e téren és területen több évtizede zajló kutatások azt az értéktöbbletet tárják elénk, amelyet Európa és e szűkebb térség számára az effajta heterogenitás biztosít. A történelmi, társadalmi és politikai átalakulások, valamint a távolabbi és közelebbi múlt, s a jelen eseményei révén egyértelmű, hogy ez a változatosság viszont nem csak értéktöbbletet biztosít, de egyben kihívásokkal is jár: az etnikai, vallási, nyelvi és kulturális alapú konfliktusok elkerülése alapvető biztonságpolitikai érdek. Az emberiség birtokában egy olyan csodálatos eszköz – a nyelv – van, amely lehetőséget nyújt egymás, illetve más kultúrák és népek hagyományainak, törekvéseinek, hitének, sztereotípiáinak és káros beidegződéseinek stb. jobb megismerésére.

A konferencia mindkét napja plenáris előadásokkal kezdődött. Előadást tartott Kocsis Károly és Tátrai Patrik (MTA CSFK Földrajztudományi Intézet), Paul Robert Magocsi (University of Toronto), Paládi-Kovács Attila (MTA BTK Néprajztudományi Intézet), Szarka László (Selye János Egyetem, MTA BTK Történelemtudományi Intézet), Kántor Zoltán (Nemzetpolitikai Kutatóintézet), Kolláth Anna (University of Maribor), Bencze Lóránt (Magyar Nyelvstratégiai Intézet) és Tkacs Ludmilla (Jurij Fedkovics Csernyivci Nemzeti Egyetem). A plenáris előadásokat követően a szimpózium első napján hat, míg a második napján öt szekcióban folytatódtak az előadások.

Jelen konferencia-kiadvány a *Nyelvi és kulturális sokszínűség Közép-Kelet-Európában: értékek és kihívások* konferencián elhangzott előadások közül azokat gyűjti egybe, melyeket a szerzők maguk is a nyilvánosság számára közlendőnek szántak, illetve melyeket a lektorok publikálására alkalmasnak találtak. A konferencián elhangzott előadások anyagait két kötetben adjuk közre, ez a második a történelem- és társadalomtudományok, az oktatás-módszertan és az irodalomtudomány tárgykörébe tartozó közleményeket tartalmazza.

A konferenciához, illetve a kötet megjelenéséhez nyújtott támogatásért köszönetünket fejezzük ki a Magyar Tudományos Akadémiának és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolának. Továbbá köszönetet szeretnénk mondani azon kollégáknak, akik lektorként lelkiismeretes munkájukkal hozzájárultak e konferencia-kiadvány szakmai sikeréhez.

Beregszász, 2016. január 29.

A szerkesztők

UKRÁN IRODALMI ANTOLÓGIA KIADÁSÁNAK TERVEIRŐL

BÁRÁNY ERZSÉBET – BÁRÁNY BÉLA

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Az ukrán nyelv és irodalom oktatás jelenlegi helyzetképe a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolákban

A kárpátaljai magyar tannyelvű iskolákban az ukrán nyelv és irodalom oktatása még napjainkban is számos problémát és megoldatlan kérdést vet fel. Az államnyelv oktatását Kárpátalja magyar iskoláiban számos olyan oktatáspolitikai tényező határozza meg, amelyek nem a célközösség sikeres nyelvsajátítására irányulnak, inkább nyelvi hátrány kialakulásához vezetnek (Bárány–Husztai–Fábián 2011: 145–154). Tekintettel arra, hogy a legtöbb magyar ajkú gyerek az iskolában hallja először az ukrán nyelvet, már az elemi iskolában nehézségekbe ütközik az államnyelv elsajátítása során.

Az *Ukrán nyelv* című iskolai tanterv az általános iskola 5. osztályától kezdve a nyelvtani ismeretek elsajátítására irányul, míg a kommunikációs kompetencia fejlesztése teljesen háttérbe szorul. Jelenleg általában heti 2 vagy 3 órában tanulják az ukrán nyelvet a magyar tannyelvű iskolákban. Az 1. számú táblázatban látható, hogy az évi 105 órából az 5. és 6. osztályban csupán 23, illetve 20 óra fordítható beszédképesség fejlesztésére (amely tartalmazza a beszédértést, beszédet, olvasást és írást). A 7., 8. és 9. osztályban 18–20–18 ezeknek az óráknak száma. Ennek megfelelően a többi idő a nyelvtani ismeretek bővítését szolgálja.

1. táblázat: Az ukrán nyelv tárgy oktatására fordított kötelező heti óraszám a magyar tannyelvű iskolákban (5–9. osztály, 2014–2015-ös tanév)

Українська мова: Програма для 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів з угорською мовою навчання.

Osztály	Óraszám 1 tanévben	Heti óraszám	Tartalék óra	Beszédképesség fejlesztésre fordított idő (beszédértés, beszéd, olvasás, írás)
5.	105	3	5	23
6.	105	3	5	20
7.	70	2	3	18
8.	70	2	2	20
9.	70	2	3	18

Az *Ukrán irodalom* általános iskolai tárgy célja, hogy az irodalom által művelt embert formáljon, hozzájáruljon a tanulók esztétikai neveléséhez, bővítse kognitív tudásukat, erősítse a társadalmi összetartozás eszméjét, segítse a tanulók önmegvalósítását a modern világban. A nemzetiségi iskolákban heti két órában oktatják ezt a tárgyat ukrán nyelven (2. táblázat). Feladata, hogy felkeltse a tanulók érdeklődését a meghatározott irodalmi művek iránt, a diákokkal megismertesse az ukrán irodalmat, hozzájáruljon a kreativitásuk fejlesztéséhez, önálló gondolkodásra készítessen, segítse az olyan képességek kialakítását, mint a meggyőző érvelés és véleménykifejtés.¹ Általánosan elfogadott

¹ http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869088/

nézet, hogy az irodalom által a tanulóknak lehetősége nyílik megismerni a világot, az irodalom fontos szerepet játszik a nemzettudat formálásában, a kulturális örökség megismerésében. A tanterv összeállítóinak eredeti célja az volt, hogy a megszerzett tudás jól használható legyen. A megfogalmazott célok és feladatok egyformán vonatkoznak a többségi és kisebbségi tannyelvű iskolák tanulóira.

Az ukrán irodalom-tankönyvek szerkezete hasonló a többségi tannyelvű és a nemzetiségi tannyelvű iskolákban. A tankönyvek egyben szöveggyűjtemények is. Nyelvezetük gyakran nem felel meg a magyar anyanyelvű tanulók nyelvtudás szintjének. A szakkifejezések magyarázatai, írói életrajzi adatok, illetve szómagyarázatok kizárólag ukrán nyelvűek, tehát a tanulók a célnyelven olvassák az ukrán irodalmat. A gyakran érthetetlen vagy csak részben érthető ukrán nyelvjárási és archaikus elemeket is tartalmazó olvasmányok nyelvezete olyan nehézségek elé állítják a tanulókat, amelyek nem ösztönző erejűek a sikeres tanulás folytatására. A tankönyvek nem alkalmasak a különböző haladási tempójú gyerekek tanulásának differenciált irányítására. Az ukrán irodalom oktatása ilyen módszerrel oktatási-nevelési szempontból nem vezet sikerhez. A jelenleg folyó ukrán irodalomoktatás nem szolgálja a tanulók esztétikai nevelését, hiszen ha a gyerekeknek gondja van a szöveg értelmezésével, akkor nem tud az irodalmi alkotás esztétikai és művészi értékeire figyelni. Nyelv- és szaktudás nélkül pedig képtelen megfelelni a külső független értékelés elvárásainak, végső soron pedig nem tud integrálódni a többségi társadalomba.

Az ukrán irodalom oktatása tehát céljaival éppen ellentétes hatást vált ki: a diszkrimináció eszközévé válik, ugyanis az ukrán társadalomba integrálódni, azaz az ukrán felsőoktatásba bekerülni csak úgy lehet, ha a diák sikeres vizsgát tesz ukrán nyelvből és irodalomból. Ennek a vizsgának a követelményei pedig azonosak a többségi és a nemzetiségi iskolák diákjai számára. Szakemberek bevonásával szükség van a követelményrendszer átszerkesztésére, hiszen a tanulótól elvárt szövegértelmezés és önálló véleménynyilvánítás alapos nyelvtudást igényel.

2. táblázat: Az ukrán irodalom tárgy oktatására fordított kötelező heti óraszám a magyar tannyelvű iskolákban (5–9. osztály, 2014–2015-ös tanév)

Українська література. Програма для 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою та мовами навчання національних меншин.

Osztály	Óraszám 1 tanévben	Heti óraszám	Tartalék óra
5.	70	2	7
6.	70	2	7
7.	70	2	7
8.	70	2	7
9.	70	2	7

A középiskola 10. és 11. osztályában heti 2 ukránnyelv-óra áll a tanulók rendelkezésére² (3. táblázat). A statisztikai adatok azt bizonyítják, hogy az ukrán tannyelvű iskolák tanulói a 11. osztályban összesen 44,5 órában tanulják az ukrán nyelvet, a magyar tannyelvű iskolákban azonban erre mindössze 30 óra jut (Bárány–Csernicskó 2013: 73).

² A legtöbb magyar tannyelvű iskola más tárgy rovására több ukrán órát vezet be.

3. táblázat: Az ukrán nyelv tárgy oktatására fordított kötelező heti óraszám a magyar tannyelvű iskolákban (10–11. osztály, 2014–2015-ös tanév)

Українська мова. Академічний рівень. Програма для 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів з угорською мовою навчання.

Osztály	Óraszám 1 tanévben	Heti óraszám	Beszédkésztség fejlesztésre fordított idő (beszédértés, beszéd, olvasás, írás)
10.	70	2	28
11.	70	2	24

A középiskolai ukrán irodalom tanterv az ukrán tannyelvű iskolák számára előírt követelményrendszert és óraszámot írja elő a nemzetiségi iskolák számára is. A legtöbb magyar középiskolás ennek azonban nem tud eleget tenni (4. táblázat).

4. táblázat: Az ukrán irodalom tárgy oktatására fordított kötelező heti óraszám a magyar tannyelvű iskolákban (10–11. osztály, 2014–2015-ös tanév)

Українська література. Рівень стандарту, академічний рівень. Програма для 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів.

Osztály	Óraszám 1 tanévben	Heti óraszám
10.	70	2
11.	70	2

A külső független érettségi eredményei ukrán nyelvből és irodalomból

2008-tól Ukrajna felsőoktatási intézményeibe csak úgy lehet felvételt nyerni, ha külső független értékelésen vesznek részt a felvételizők. A többségi (ukrán) és nemzetiségi iskolák tanulói számára egyforma követelményt tartalmaz a független tesztelés ukrán nyelv és irodalomból. Ugyanazt kell tehát tudnia ukránból a középiskola befejezésekor annak, aki ukrán anyanyelvű és ukrán tannyelvű iskolában tanult, mint annak, aki például magyar vagy román anyanyelvű, és csupán tantárgyként tanulta az ukránt (Cserniczkó–Ferenc 2009, Cserniczkó 2012).

A vizsgáztatás rendszere többször változott, míg 2015-ben radikális változás következett be, mivel ukrán nyelvből és irodalomból minden érettségizőnek külső független értékelésen kell részt vennie ahhoz, hogy érettségi bizonyítványt kapjon. A tesztvizsga alap- vagy emelt szintjére jelentkezhetnek a tanulók. Az új rendszer szerint megkülönböztetik az érettségi és a felvételi vizsga eredményét: az érettségibe a tesztek nyelvi kérdéseinek és a fogalmazásírás eredménye kerül (1-től 12-ig terjedő skálán), a felvételinél az irodalmi kérdések eredménye is számít.³ Az „alapszint” kifejezés némi reményt nyújtott az érettségizők számára, ám mint később kiderült, ez a típusú vizsga semmivel sem különbözött az előző évek emelt szintű külső független ukrán érettségi vizsga nehézségi szintjétől. Az idej emelt szintű ukrán érettségi vizsga még egy önálló véleményt kifejtő feladatot tartalmazott szövegértéssel, amely kiegészítésként került az alapszintű feladatsorhoz.⁴ Mint látjuk, a külső független ukrán érettségi vizsga alapos felkészülést igényel a tanulóktól.

³ Idén a felsőoktatásba való jelentkezéshez minimum 22 vizsgapontot kellett elérniük a jelentkezőknek.

⁴ A *Gramota* kiadó több kiadványt jelentetett meg, amelyek az önálló felkészüléshez nyújtanak segítséget ukrán nyelvből és irodalomból; ezek a kiadványok az összes ukrán érettségizőt célozzák meg és nem kifejezetten a nemzeti tanulók felkészülését szolgálják, például Авраменко О. М. – Блажко М. Б. 2014.

A váratlan újítás az érettségi vizsga terén elkésztő eredményeket mutatott. Ihor Likarczuk, az Ukrán Oktatásminőség-ellenőrző Központ (UCOJaO) igazgatója így összegezte a 2014/2015-ös tanév ukrán nyelv és irodalom vizsgaeredményét: „a legtöbb végzős képtelen írásban megfogalmazni a gondolatait”, a végzősök 20%-a egy szót sem írt arra a feladatra, amely fogalmazásírást tartalmaz vagy teljesen más témát fejtett ki. De olyanok is voltak, akik oroszul vagy magyarul vetették papírra véleményüket.⁵ A tanterv előírásának figyelembevételével azt tapasztaljuk, hogy az iskola erre nem készíti fel a vizsgázókat. A négy készség (11. osztályban évi 24 órát határoztak meg a szövegértés-, olvasás-, beszéd-, és írásfejlesztésre) között a tartalomírás tartozik a feladatok közé. Ennek értelmében a fogalmazásírás-felkészítés az órán kívüli foglalkozásokon hárul a tanárra vagy magánórán valósítható meg. Ez azt vonja maga után, hogy az ukrán érettségire való sikeres felkészüléshez a tanulók magántanárok segítségére szorulnak. A finance.ua internetes oldal által végzett felmérésben résztvevő tanárok és diákok azt nyilatkozták, hogy magánóra nélkül a sikeres felkészülés lehetetlen.⁶ Nyilvánvaló, hogy Kárpátalján – mint ahogy sok más régióban – nem minden szülő képes megfizetni a magánórák díját. Ezért a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség évente szervez a külső független tesztesre felkészítő tanfolyamokat különböző tantárgyból. Az ismerősi körünkbe tartozó diákok közül többen is úgy nyilatkoztak, hogy az említett tanfolyam segítette elő a sikeres vizsgatételüket. Az ukrán nyelvi tesztfeladatok összeállításában is problémák merültek fel. Elégedetlenséget váltott ki a szövegértéssel kapcsolatos feladatsor (Halina Pahutyák kortárs író művének egy részlete a szerző előzetes engedélye nélkül került be a vizsgafeladatok közé) is. Az író nyílt levélben fordult az Oktatásminőség-ellenőrző Központ vezetőjéhez, melyben közölte, hogy a tesztek összeállítása során inkorrekt és téves módon értelmezték az általa írt szöveget, a tesztfeladatokban több helyes válasz is lehetséges. Véleménye szerint „az iskola nem tanítja a tanulókat az önálló gondolkodásra, nem ad lehetőséget kifejezni véleményüket; nincs kölcsönös kapcsolat a tanárok és a tanulók között”.⁷ A vizsgázók követelték, hogy tekintettel a több lehetséges helyes válaszra, a tesztfeladatokban megfogalmazott öt kérdés valamennyi válaszát tekintsék érvényesnek. Az Ukrán Oktatásminőség-ellenőrző Központ munkatársai belátták hibájukat és az öt kérdésre adott minden választ helyesnek fogadták el. Fontos kiemelni, hogy Ihor Likarczuk, az UCOJaO igazgatója, az öt problémás kérdés közül kettőt korrektnek tekintett; a felmerült problémát nem a feladat minőségében, hanem az érettségizők alkalmatlanságában látja: „a felvételizők nem készültek fel kognitív jellegű összetett feladatok elvégzésére”.⁸ A tanulók országosan alacsony átlageredménye arra készítette az UCOJaO mun-

Українська мова та література. Київ: Довідник; Авраменко О. М. 2014. *Українська мова та література. Збірник завдань*. Київ; Авраменко О. М. упорядк. 2014. *Українська література. Хрестоматія для підготовки до ЗНО*. Київ; Авраменко О. М. 2014. *Міні-конспекти з української літератури для підготовки до ЗНО*. Київ; Авраменко О. М. – Лідух Т. І. – Чукіна В. Ф. 2014. *Українська мова та література*. Київ: Власні висловлення.

⁵ <http://glavcom.ua/articles/29156.html>

⁶ A *finance.ua* honlapon közzétett elemzés az ukrán érettségire való felkészítés díjait közölte. Minél közelebb él egy diák a fővároshoz, annál magasabb a tarifa (a fővárosban az óradíj a 120 UAH-ot is elérheti, a periférián olcsóbb). Lásd: <http://news.finance.ua/ru/news/-/347878/vo-skolko-obhoditsya-roditelyam-podgotovka-detej-k-zno-issledovanie> (2015.07.15.)

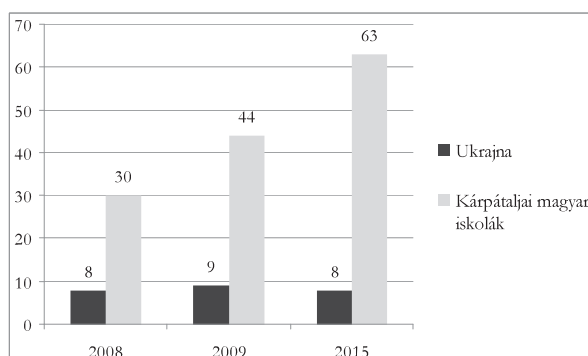
⁷ http://pahutyak.com/відкритий_лист

⁸ Az UCOJaO munkatársai a közeljövőben további változtatások bevezetését tervezik. A 2015/2016-os tanévben több feladattípust kivonnak a korábbi években alkalmazott feladatsorból. Több kognitív jellegű feladat bevezetését szorgalmazzák, amelyek – véleményük szerint – a kompetenciák megjelenítését szolgálják, és nem csupán a megszerzett ismeretek feltárását.

katársait, hogy a tervezett 37–35-ös ponthatárt végül 22-nél húzzák meg.⁹ Ennek következtében a magyar iskolák végzősei közül a vártnál valamivel többen értek el a továbbtanulásra feljogosító eredményt a vizsgán. A Kárpátalja című helyi sajtóorgánumban megjelent értékelésben azt olvashatjuk, hogy a magyar tannyelvű érettségizők mégsem örülhetnek felhőtlenül ennek a valamivel jobb eredménynek, miután a diákok egy igen jelentős hányada nem jelentkezett be a kötelező ukránon kívül más vizsgára,¹⁰ holott a továbbtanuláshoz három (magyar szakra két, amelynek az egyike az ukrán nyelv és irodalom) sikeres vizsgaeredmény szükséges. Továbbtanulási esélyt legalacsonyabb arányban a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolák végzősei kaptak. Az UCOJaO nyilvánosságra hozta azoknak az iskoláknak a listáját, amelyeknek több mint 10 végzőse nem érte el a 2015. évi külső független értékelésen a minimális pontszámot ukrán nyelvből és irodalomból. Az országban az érettségizők 8%-a bukott el ezen a vizsgán.¹¹ A kárpátaljai magyar tannyelvű iskolák érettségizői között ez az arány 63% (1. ábra).

1. ábra: Az ukrán nyelv és irodalom független tesztelésen a felsőoktatásba jelentkezéshez elegendő pontszámot el nem ért vizsgázók aránya (%-ban) Ukrajnában és a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolákban (2008, 2009, 2015)

(Forrás: Csernicskó–Ferenc 2010: 334; 2015-ös adatok)

A 2015-ös külső független értékelés rossz eredményei ukrán nyelvből és irodalomból arra készítették a szakembereket, hogy napirendre tűzzék a nemzetiségi iskolákban folyó ukrán-oktatás problémáinak megoldását. Lilija Hrincevics, a Legfelsőbb Tanács tudományügyi és közoktatási állandó bizottságának elnöke „Ukrajna nemzetiségi kisebbségeinek oktatásügye: problémák és megoldásainak lehetőségei” kerekasztal-beszélgetés során hangsúlyozta, hogy napjainkban a nemzeti kisebbségek számára nem megfelelően oktatják az állam-

http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248157883&cat_id=244277212 (2015.07.22.)

⁹ Ihor Likaresuk, az UCOJaO igazgatója, sajtótájékoztatójában konstata, hogy az érettségizők tudásszintje ukrán nyelv- és irodalomból még jónak se minősíthető. Az érettségizők 41%-a közepes eredményt érte el, 29%-uk elégségest, ami a felkészülés alacsony szintjére utal.

http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248157883&cat_id=244277212 (2015.07.21.)

Az *obozrevatel.com* oldal nyomán a végzős tanulók 19%-a alapszinten tudja az ukrán nyelvet, ami a tudásszint katasztrofális helyzetét bizonyítja: <http://life.obozrevatel.com/science/56479-stali-izvestnyi-rezultatyi-vneshnego-nezavisimogo-otsenivaniya-v-ukraine.htm>. Mint látható, a probléma országos szintű.

¹⁰ <http://www.karpatalja.ma/karpatalja/nezopont/tesztkaosz/> (2015.07.19.)

¹¹ A statisztika alapján a leggyengébb eredményt a kárpátaljai iskolások érték el: 670 középiskola közül 92-ben 10 vagy annál több végzős nem érte el a minimális pontszámot. <http://osvita.ua/school/47377/> (2015.07.21.)

nyelvet. Ezt bizonyítja többek között az is, hogy kevesebb óraszámiban tanulják az ukrán nyelvet, mint az ukrán tannyelvű iskolák tanulói, problémát okoz a tankönyvhiány is. Sajnos az idei külső független tesztelés eredményei is ezt bizonyítják. Lilija Hrinevics meggyőződése, hogy az államnyelv oktatásának módszertanát modernizálni kell a nemzetiségi iskolák tanulói számára figyelembe véve a tudományos-kutató munkák eredményeit, a kárderkérést,¹² szükség van a modern tanítási eszközök bevonására is. Erre a szakértők már korábban is rámutattak: ha egy kárpátaljai magyar gyerek az 1. osztálytól a 11. osztályig, azaz 11 éven át tanulja az ukrán nyelv tantárgyat, és mégsem tanul meg ukránul, akkor biztosak lehetünk abban, hogy rosszul működik az oktatási rendszer (Cserniczkó 2009, 2012, 2013: 380–390). Végre elismerik – nem lehet az ukrán nyelvet ugyanazzal a módszerrel oktatni az ukrán anyanyelvű tanulók és a nemzetiségi iskolák tanulói számára, nem lehet egyforma követelményt állítani az ukrán tannyelvű iskolák és nemzetiségi iskolák tanulói elé. A megfontolatlan hibás lépések a fent említett problémákat eredményezik.

Az ukrán irodalmi antológia megjelentetésének célja

A kárpátaljai magyar iskolások nem zárkóznak el az ukrán irodalom megismerése előtt. Érdeklődéssel olvasnák a műveket, amennyiben azok nyelvezete érthető lenne számukra. Korábban volt már kezdeményezés, amely segítette az ukrán irodalom eredményesebb oktatását. Két szöveggyűjtemény jelent meg ukrán irodalomból az 5–9. és a 10–11. osztály tanulói számára.¹³ A szerkesztő azokat a műveket vonta be a két kiadványba, amelyek a tantervben szerepelnek. Az ukrán irodalmi művekhez magyar fordítás is társult, amely a művek megértését szolgálta.

Jelen ukrán irodalmi antológia megjelentetésének a célja az, hogy segítséget nyújtson a magyar anyanyelvű érettségizőknek a külső független tesztelésre való felkészülésben. Reményeink szerint a műfordítások megkönnyítik a művek megértését, illetve elemzését. Köztudott, hogy a magyar tannyelvű iskolákban 5. osztálytól kezdve a tanterv szerint a tanulók egyik feladata az ukrán irodalmi művek elemzése. Ehhez – természetesen – az irodalmi műveket eredetiben, vagyis ukrán nyelven kell elolvasniuk és megérteniük. A felső osztályokban az elsajátítandó művek mennyisége és terjedelme növekszik, nyelvezete bonyolultabb, a szakterminológia kizárólag ukrán nyelvű, az idegen eredetű, ritkán használt, regionális, elavult, nyelvjárási és szerzői szavak, egyéni szóalkotások és szófordulatok ukrán nyelvű magyarázattal vannak ellátva, mennyiségük néha meghaladja a tanulók befogadóképességének határát.

Az általunk szerkesztett ukrán irodalmi antológia azokat a magyar nyelvre fordított szépirodalmi műveket tartalmazza, amelyek az ukrán érettségi vizsga (ZNO) követelményrendszerében szerepelnek. Köztudott, hogy a XX. század közepétől kezdve számos ukrán irodalmi művet fordítottak le magyar nyelvre azzal a céllal, hogy a magyar olvasók megismerhessék a szomszéd nép kultúráját, ezen belül az irodalmát is.

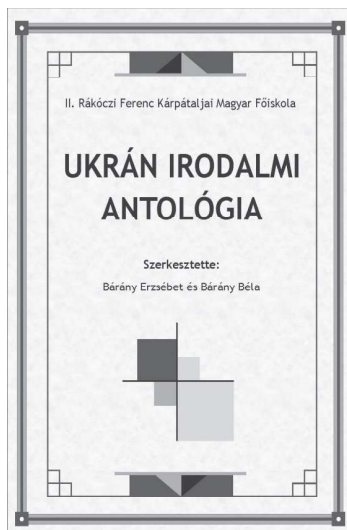
Célunk az volt, hogy összegyűjtsük a lehető legtöbb ukrán irodalmi mű magyar fordítását. Ezek közül kiválasztottuk azokat, amelyek az ukrán irodalom-tanterv kötelező olvasmányai között szerepelnek és részét képezik az érettségi vizsga követelményeinek.

¹² A 2014/2015-ös tanévben Beregszász város magyar tannyelvű általános és középiskoláiban összesen 15 pedagógus oktatott ukrán nyelvet. Közülük 7 orosz szakos, 8 tanár rendelkezett ukrán nyelv és irodalom szakos diplomával.

¹³ О. А. Кордонєць упоряк. 2010. *Українська література. Хрестоматія для учнів 5–9 класів шкіл з угорською мовою навчання*. Видавництво Гражда; О.А. Кордонєць упоряк. 2010, *Українська література. Хрестоматія для учнів 10–11 класів шкіл з угорською мовою навчання*. Видавництво Гражда.

Teljességre azonban nem törekedhetünk, mivel nem minden mű jelent meg magyar fordításban. A kötetünkben szereplő művek nagy része budapesti és ungvári kiadóknál jelent meg.¹⁴ A kiadvány 14 szerző 26 művét tartalmazza (5. sz. táblázat). Az antológiába bekerült egy egyetemi szakdolgozatként benyújtott fordítás is.¹⁵

2. ábra: A kiadni tervezett ukrán irodalmi antológia borítója

5. táblázat: Az ukrán irodalmi antológia tartalma

SZERZŐ	A MŰ CÍME
Ismeretlen szerző	Ének Igor hadáról (<i>Слово о полку Ігоревім</i>)
Hrihorij Szkovoroda	De libertate A tiszta lelkiösméret dicséreti (<i>Всякому місту звичай і права</i>)
Ivan Kotljarevszkij	Aineis (<i>Енеїда</i>)
Tarasz Sevcsenko	Osznovjanyenkóhoz (<i>До Основ'яненка</i>) Katerina (<i>Катерина</i>) Hajdamákok (<i>Гайдамаки</i>) Kaukázus (<i>Кавказ</i>) Álom (<i>Сон (У всякого своя доля)</i>) Baráti üzenet (<i>І мертвим, і живим, і ненародженим...</i>) Végrendelet (<i>Заповіт</i>) Nekem már mindegy... (<i>Мені однаково...</i>)

¹⁴ *Ének Igor hadáról*. Fordította Képes Géza. Budapest: Magyar Helikon, 1974; Leszja Ukajinka 1993. *Erdei rege. Tündérvjáték 3 felvonásban*. Ukránból fordította Kótyuk István. Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó; Mihajlo Kocjubinszkij 1971. *Fata morgana*. Budapest–Uzsgorod: Európa Könyvkiadó–Kárpáti Kiadó; Panteljeimon Kulis 1978. *A fekete tanács*. Budapest: Európa Könyvkiadó; Sztefanik Vaszily 1952. *Válogatott elbeszélések*. Київ–Ужгород: Державне учбово-педагогічне видавництво «Радянська школа»; Tarasz Sevcsenko 1961. *Kobzas*. Budapest: Európa Könyvkiadó; Tarasz Sevcsenko 2005. *Kobzas. Válogatott versek*. Ungvár: Kárpáti Kiadó; Karig Sára szerk. 1971. *Ukrán költők*. Budapest–Uzsgorod: Magvető Kiadó–Kárpáti Kiadó.

¹⁵ Forgács Balázs 2011. *A Kajdas család*. Szakdolgozat. ELTE BTK Ukrán Filológiai Tanszék.

SZERZŐ	A MŰ CÍME
Pantelejmon Kulis	A Fekete Tanács (<i>Чорна Рада</i>)
Ivan Necsuj-Levickij	A Kajdas család (<i>Кайдашева сім'я</i>)
Ivan Franko	Himnusz (<i>Гімн</i>) Miért csak álmaim... (<i>Чого являється мені у сні</i>) Mózes (<i>Моїсей</i>)
Mihajlo Kocjubinszkij	Elfelejtett ősök árnyai (<i>Тіні забутих предків</i>) Intermezzo
Leszja Ukrajinka	Contra spem spero Erdei rege (<i>Лісова пісня</i>)
Sztefanik Vaszily	A kőkereszt (<i>Камінний хрест</i>)
Pavlo Ticsina	Hárfákkal (<i>Арфами, арфами...</i>)
Andrij Malisko	Dal a keszkenőről (<i>Пісня про рушник</i>)
Vaszil Szimonenko	Az anyaság hatyúú (<i>Лебеді материнства</i>)
Ivan Dracs	Ballada a napraforgóról (<i>Балада про соняшник</i>)

Az irodalmi antológiát ajánljuk mindazoknak, akik iskolai keretek között tanulják az ukrán irodalmat, készülnek az külső független értékelésre, érdeklődnek az ukrán irodalom iránt.

Irodalom

- Bárány Erzsébet – Huszti Ilona – Fábíán Márta 2011. Második és idegen nyelv oktatása a beregszászi magyar iskolák 5. osztályában: a motiváció és nyelvi készség összefüggése az oktatáspolitikai tényezőkkel In: Hires-László Kornélia, Karmacs Zoltán, Anita Márku szerk. *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban: a 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai.* Budapest–Beregszász: Tinta Könyvkiadó–II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete, 145–154.
- Bárány Erzsébet – Csernicskó István 2013. = Барань Єлизавета – Черничко Степан, Вивчення української мови у школах з угорською мовою навчання. In: *Теорія і практика викладання української мови як іноземної.* Випуск 8. Львів, 72–78.
- Csernicskó István 2009. Проблемні питання викладання української мови у школах з угорською мовою навчання. In: Юрій Герцог ed. *Державотворча й об'єднувальна функції української мови: реалії, здобутки, перспективи.* Ужгород: Поліграфцентр „Ліра”, 105–116.
- Csernicskó István 2011. Ще раз про проблеми викладання української мови у школах з угорською мовою навчання. In: Юрій Герцог ed. *Розвиток гуманітарного співробітництва в українсько-угорському прикордонному регіоні: аналіз, оцінки.* Ужгород: Поліграфцентр „Ліра”, 213–224.
- Csernicskó István – Ferenc Viktória 2009. Az ukrainai oktatáspolitikai és a kárpátaljai magyar felsőoktatás. In: Horváth István – Tódor Erika Mária szerk. *Nemzetállamok, globalizáció és kétnyelvűség.* Kolozsvár: Nemzeti Kisebbségkutató Intézet–Kriterion, 25–40.
- Csernicskó István – Ferenc Viktória 2010. Education as an ideal means of achieving a nation state in Ukraine. In: Róka Jolán ed. *Concepts & Consequences of Multilingualism in Europe.* Budapest: Budapest College of Communication and Business, 329–349.
- Csernicskó István 2012. *Megtanulunk-e ukránul? A kárpátaljai magyarok és az ukrán nyelv.* Ungvár: PoliPrint.

- Csernicskó István 2013. *Államok, nyelvek, államnyelvek. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010)*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Даниш Г. П. – Чучка П. П. – Герцог Ю. В. та ін. 2005. *Українська мова: Програма для 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів з угорською мовою навчання*. Чернівці: Букрек.
- Мовчан Р. В. – Таранік-Ткачук К. В. – Бондар М. П. та ін. 2011. *Українська література. Програма для 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою та мовами навчання національних меншин*. Київ (2015-ben kiegészített).
[http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869088/]
- Українська мова. Академічний рівень. Програма для 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів з угорською мовою навчання*.
[http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869542/]
- Українська література. Рівень стандарту, академічний рівень. Програма для 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (szerkesztők és kiadó feltüntetése nélkül)*.
[http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869542/]

Plans for edition of anthology of Ukrainian literature

In our study, we report on the plans for publishing of an anthology of Ukrainian literature. The literary anthology contains those literary works in Hungarian translation, which are compulsory parts of the external independent evaluation. The publication aims to help the Hungarian-speaking school leavers in the preparation to the external independent evaluation.